

יוצאי מצרים

ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים: ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמרים לכל בני ישראל לדרתם: (שמות יב מא-מב).¹

משנה מסכת נדרים פרק ג משנה ב

נדרי הבאי. אמר: קונם אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים, אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד.²

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ב

"ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". כביכול איני מעמיד ואיני משליט עליכם אחרים אלא אני ... איני ממליך עליכם מאומות העולם אלא מכם ... ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: מנין אתה אומר, שכל אחד ואחד מישראל עתיד להיות לו בנים כיוצאי מצרים? שנאמר: "תחת אבותיך יהיו בניך" (תהלים מה יז). אי בנים, יכול יהו דווים וסגופים? תלמוד לומר: "תשיתמו לשרים בכל הארץ" ... תלמוד לומר: "כהנים" ... תלמוד לומר: "וגוי קדוש". מכאן אמרו: ראויין היו כל ישראל לאכל בקדשים עד שלא עשו העגל, משעשו העגל נטלו מהם ונתנו לכהנים. ... "שה פזורה ישראל אריות הדיחו וגוי" (ירמיה נ יז), נבוכד נצר מלך בבל המשילן כשה: מה שה זו כשהיא לוקה מאחת מאבריה כל איבריה מרגישין, כך ישראל, אם נהרג אחד מהן כולן מרגישין ומצטערין.³

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יט פסוק יא

"והיו נכונים ליום השלישי" - מלמד שקבעו להן בית ועד.⁴ "כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם" - מלמד שלא היו בהן סומין. ר' שמעון בן יהודה איש כפר עיכוס אומר: מנין אתה אומר שאם היו יוצאי מצרים חסירין אפילו אחד, לא היתה תורה ניתנת להן? תלמוד לומר: "כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם". מיכאן שלא עמד דור ולא עתיד דור לעמוד הראויין לקבל את התורה כאלו. ועליהם הוא אומר: "יצפן לישרים תושפה מגן להלכי תם" (משלי ב ז).⁵

מסכת בבא בתרא קטז ע"ב - קיז ע"א

משנה: בנות צלפחד נטלו ג' חלקים בנחלה: חלק אביהן שהיה עם יוצאי מצרים, וחלקו עם אחיו בנכסי חפר, ושהיה בכור נוטל שני חלקים.⁶

¹ אלה הפסוקים המרכזיים בפרשה על יציאת מצרים. מכאן הכינוי בחז"ל של הדור שיצא ממצרים: "יוצאי מצרים", אליו נוסף בהמשך גם הכינוי "באי הארץ" (להלן) או 'דור המדבר' לבניהם של יוצאי מצרים. הפסוק שאולי מתאים יותר לכינוי יוצאי מצרים, מצוי דווקא בספר במדבר כו ד, במניין הפקודים: "מִן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְקַעֲלָה כְּאֶשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹצֵאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם". ואנו נבקש להתחקות מעט על תואר זה ולהשתעשע במדרשים עליו וכמובן לא נוכל להקיפו במלואו.

² פרק שלישי במסכת נדרים פותח בארבעה סוגים של נדרים שחכמים התיירו (לא כדין התרת נדרים, אלא לא החשיבו כלל כנדר) משום שלבו ופיו של הנודר אינם שווים ואין הדיבור נחשב. אחד מהם הם נדרי הבאי, היינו נדרים של גוזמא. שלושה האחרים הם: נדרי שגגות, דוויזין ואונסיים. ראה שם. לעניינינו, מי שנודר: הרי עלי או קונם וכו', אם לא ראיתי כיוצאי מצרים, אין זה נדר. אבל להלן נראה שהביטוי "כיוצאי מצרים", קיים גם קיים בהלכה, באגדה ובגוזמא.

³ קצרנו מאד במדרש זה ומומלץ לראותו בשלמותו במקור. יוצאי מצרים שתוך פחות משלושה חדשים הגיעו למעמד הר סיני היו מיועדים להיות כולם "ממלכת כהנים וגוי קדוש". ואם כל אחד היה מוליד כמותו כמספר יוצאי מצרים, הרי לך החזון הגדול של אומה שתהיה "ממלכת כהנים וגוי קדוש" לא רק במהות, אלא גם בכמות. אומה שתמלא את העולם בחזון ה'. זה היה האידיאל של יוצאי מצרים. בא חטא העגל והוריד את האידיאל לקרקע המציאות, רק מקצת מהעם יהיו הכהנים המממשים את חזון יוצאי מצרים. אך נשאר ל"יוצאי מצרים" שזבחו את השה ביציאתם ממצרים את תכונת השה כשהייתה בשעבוד, את אותה כבשה הנתונה בין שבעים הזאבים (תנחומא תולדות ה) וכל אבריה שלה חשים ומרגישים כאיבר אחד. כל אחד מרגיש בצער חברו ובמצוקותיו. וחס וחלילה נהרג אדם מישראל, כל 'יוצאי מצרים' שרויים באבל.

⁴ התוועדות לקראת מתן תורה. לדרשן אין שום בעיה להשתמש במונחים של תקופתו לתיאור אירועים במקרא.

⁵ זה שבחם הגדול וזכותם של יוצאי מצרים שהם העומדים לפני הר סיני – הם גם דור מקבלי התורה. ראה גם ויקרא רבה יג ב פרשת שמיני: "ר' שמעון בן יוחי פתח: עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים וגו' (חבקוק ג ו). מדד הקב"ה בכל האומות ולא מצא אומה שהיא ראויה לקבל את התורה אלא ישראל. ומדד הקב"ה בכל הדורות ולא מצא דור הראוי לקבל את התורה אלא דור המדבר וכו'". ושם גם הר המוריה, ירושלם, הר סיני וארץ ישראל, כמקומות שנבחנו, נמדדו ונמצאו ראויים. אלא שלא שפר חלקם של יוצאי מצרים שחטאו בחטא העגל ובחטא המרגלים ולא זכו להפוך גם לדור "באי הארץ" (מונח שנראה להלן בנחלת הארץ).

⁶ צלפחד וחפר אביו היו בני עשרים ומעלה ביציאת מצרים. שניהם נפטרו וכעת בנות צלפחד, תובעות שלושה חלקים מהנחלה המיועדת למשפחת חפר. החלק של צלפחד מצד עצמו ושני חלקים מנחלת חפר הסבא משום שצלפחד היה הבן הבכור שירש פי שנים. וכבר זכינו לדרוש בשבחן ומעלתן של בנות צלפחד בפרשת פנחס וכן בפירוק המבנה השבטי של עם ישראל וחיתון בין השבטים בזכותן, בדברינו יום שהותרו שבטים לבא זה בזה בט"ו באב.

גמרא: תנן כמאן דאמר: ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ; דתניא, ר' יאשיה אומר: ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, שנאמר: "לשמות מטות אבותם ינחלו" (במדבר כו נה)⁷ ... ר' יונתן אומר: לבאי הארץ נתחלקה הארץ, שנאמר: "לאלה תחלק הארץ בנחלה" (במדבר כו נג)⁸.

ספרי דברים פרשת שופטים פיסקא רי סימן ח

הכהנים אומרים: "כפר לעמך ישראל". כשהוא אומר: "אשר פדית ה'", מלמד שכפרה זו מכפרת על יוצאי מצרים. "כפר לעמך" - אלו החיים. "אשר פדית" - אלו המתים, מגיד שהמתים צריכים כפרה. נמצינו למדים ששופך דמים חוטא עד יוצאי מצרים. "אשר פדית" - על מנת כן פדיתנו שלא יהיו בינינו שופכי דמים.⁹

מסכת מגילה דף יד עמוד א

והכתיב: "ויהי איש אחד מן הרמתים צופים מהר אפרים" (שמואל א א א) - אחד ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל!¹⁰ - מיהוה טובא הו. כדתניא: הרבה נביאים עמדו להם לישראל, כפלים כיוצאי מצרים, אלא, נבואה שהוצרכה לדורות - נכתבה, ושלא הוצרכה - לא נכתבה.¹¹

מסכת פסחים דף סד עמוד ב

תנו רבנן: פעם אחת ביקש אגריפס המלך ליתן עיניו באוכלוסי ישראל. אמר ליה לכהן גדול: תן עיניך בפסחים. נטל כוליא מכל אחד, ונמצאו שם ששים ריבוא זוגי כליות, כפלים כיוצאי מצרים, חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה. ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם, והיו קוראין אותו פסח מעובין.¹²

⁷ מסבירה הגמרא, המשנה שקובעת שבנות צלפחד נטלו שלושה חלקים בנחלת הארץ, היא כשיטת ר' יאשיה שהארץ התחלקה בנחלותיה לדור יוצאי מצרים והם הורישו נחלה זו לצאצאיהם (בפרט כל אלה שהיו בני עשרים ומעלה ביציאת מצרים, היינו ראויים לנחלה, ומתו בשנות המדבר).

⁸ שיטת ר' יונתן היא שהארץ לא נתחלקה לדור יוצאי מצרים אלא לדור הבנים, המכונה כאן "באי הארץ", מה גם שכל הצינוי על הנחלות נזכר בפרשת פנחס שהיא כבר בדור הבנים (פרק כ בספר במדבר הוא קו פרשת המים בין דור יוצאי מצרים ודור באי הארץ. ראה דברי ר' יונתן [שנות המדבר העלומות](#) בפרשת חוקת). לא נכנס כאן לכל פרטי המחלוקת בין ר' יאשיה ור' יונתן ולדין ירושת הארץ וחלוקתה. יש בפרשה פסוקים סותרים לכאורה ומכאן השיטות השונות. ראה שם דברי הגמרא: "משונה נחלה זו מכל הנחלות שבעולם - שכל נחלות שבעולם - חיים יורשים מתים, וכאן מתים יורשים חיים", וכן המשל המורכב על האחים שחלקו באופן לא שווה, חזרו והורישו לאביהם שכבר לא בחיים וחזרו וירשו ממנו שווה בשווה. די לעניינינו העמדת התואר "יוצאי מצרים" מול "באי הארץ" והדין מי מהם הוא שזוכה בנחלת הארץ. ראה בהמשך הגמרא שם את השיטה המפשרת אך המורכבת של רבי שמעון בן אלעזר שאומר: "לאילו ולאילו נתחלקה הארץ". ראה רשב"ם ותוספות על הדף שם שמסבירים כיצד ייתכן מצב של אדם שירוש גם בזכות היותו מיוצאי מצרים וגם בזכות היותו מבאי הארץ.

⁹ מדובר בדין עגלה ערופה, במת שנמצא בשדה, שברור שנרצח, ולא ידוע מי הרגו. הפסוק מזכיר שהכפרה היא לעם ישראל "אשר פדית" (ממצרים), השווה עם הפסוק בדברים ט כו: " ... אל תשחת עמך ונחלתך אשר פדית בגדלך אשר הוצאת ממצרים ביד חזקה", ראה גם שמואל ב ז כג: "אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהי". כפשוטו, "אשר פדית" - העם אשר פדית, כפי שמפרש רמב"ן בפרשת שופטים שם, או כפירוש אבן עזרא: "אשר פדית - כאשר פדיתם ממצרים למען חסדיך כן פדם מזה הדם ועונשו", וכך גם מפרש חזקוני. אבל המדרש מכניס את דור "אשר פדית", את יוצאי מצרים לתוך פרשת עגלה ערופה. גם הם צריכים כפרה על הדם אשר נשפך ואין מי שיתן עליו את הדין. שהרי כל יציאת מצרים, פדות יוצאי מצרים מתוך מצרים היא מלכות הרשע וההרג, הייתה "על מנת שלא יהיו בינינו שופכי דמים". ראה מוטיב זה גם בגמרא כריתות כו ע"א בדיון אם יום הכיפורים מכפר על חטא "שאינו מכיר בו אלא המקום", אולי יכפר גם על הרג שלא נודע מי הרגו, והתשובה היא שלא. ראה שם: "רבה אמר: אמר קרא: ולארץ לא יכפר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שופכו. רב פפא אמר: אמר קרא: כפר לעמך ישראל וגו', ראויה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים". ראה גם הדיון בגמרא הוריות ו ע"א על חטאת ציבור שחלק מהמשתתפים בה כבר אינם בין החיים אם קרבה או לא. רב פפא שם מוכיח מעגלה ערופה שקרבה: "טעמא דרב פפא מהכא, דכתיב: כפר לעמך ישראל אשר פדית ה', ראויה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים". יש ליוצאי מצרים כביכול אחריות על יוצאי ישראל מצרים עד סוף הדורות.

¹⁰ הגמרא שם דנה בברייתא שאומרת: "תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות עמדו להם לישראל" (ראה שם הקשר לסיפור מגילת אסתר), ושואלת: ואין עוד (ותו ליכא)? והרי בתחילת ספר שמואל נזכרים "צופים" שהם מאתים נביאים!

¹¹ למה רק ארבעים ושמונה או מאתיים? הרבה מאד אישי רוח ונביאים עמדו להם לישראל במרוצת הדורות "כפלים כיוצאי מצרים", כל בני הנביאים שנזכרים במקרא ועוד רבים. וכדברי משה ליהושע כשהו מקנא לנבואתו וחושש מאלדד ומידד שמוסיפים להתנבא: "המקנא אתה לי ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם" (במדבר יא כט). וכלשון מדרש ספרי במדבר בהעלותך פיסקא צו: "אמר לו: יהושע, כך אני מקנא לואי אתה כיוצא בי, ולואי כל ישראל כיוצא בך, ומי יתן כל עם ה' נביאים". וזה אגב אחד המקורות לאמירה: "בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו" (פסיקתא זוטרתא שם). האם ריבוי הנביאים כיוצאי מצרים, שעליו מעידים חכמים שהתקיים, הוא הפיצוי על ממלכת כהנים שיוצאי מצרים הכזיבו בעגל ונמנעה מהם? רבי בחיי בן אשר בפירושו בפרשת בהעלותך מעדיף לדחות את חזונו של משה "מי יתן כל עם ה' נביאים" לימות המשיח: "יתכן לומר כי רמז משה בכאן ימות המשיח, אמר: מי יתן ויגיע אותו עת שיהיו כל עם ה' נביאים שהוא יתברך עתיד ליתן את רוחו עליהם". אבל משעה ש"חכם עדיף" מנביא נוכל להתברך בתלמידי חכמים כיוצאי מצרים בכל הדורות, גם כאלה שלא כתבו ספרים.

¹² מקור "תנו רבנן" זה הוא תוספתא מסכת פסחים (ליברמן) פרק ד הלכה טו, בשינויי נוסח קלים: "פעם אחת בקש אגריפס המלך לידע כמה מניינו של אכלוסין. אמר להם לכהנים: הפרישו לי כוליא מכל פסח ופסח. והפרישו לו שש מאות אלף זוגות של כליות, כפלים כיוצאי מצרים. ואין לך כל פסח ופסח שלא היו עליו יתרו מעשרה מנון, חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה. בו ביום נכנסו ישראל להר הבית ולא היה מחזיקן והיה נקרא פסח מוכין". לא פסח מעובין אלא פסח מוכין, שניהם כסימן לצפיפות הרבה שהייתה בהר הבית בשעת הקרבת קרבן הפסח מחצות יום י"ד בניסן ועד הערב היום. ראה גם בגמרא פסחים שם: "תנו רבנן: מעולם לא

מסכת סוכה דף נא עמוד ב¹³

תניא, רבי יהודה אומר: מי שלא ראה דְיוֹפְלוֹסְטוֹן¹⁴ של אלכסנדריא של מצרים, לא ראה בכבודן של ישראל. אמרו: כמין בְּסִילְקֵי גדולה היתה, סְטִיו לפנים מְסִטִיו¹⁵, פעמים שהיו בה כפלים כיוצאי מצרים. והיו בה שבעים ואחת קתדראות של זהב¹⁶ כנגד שבעים ואחד של סנהדרי גדולה, כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים ואחד רבוא ככרי זהב. ובימה של עץ באמצעיתה, וחזן הכנסת עומד עליה והסודרין בידו. וכיון שהגיע לענות אמן - הלה מניף בסודר, וכל העם עונין אמן. ולא היו יושבין מעורבין, אלא זָהָבִין בפני עצמן, וְכֶסֶפִין בפני עצמן, ונפחין בפני עצמן, וטרסיים בפני עצמן, וגרדיים בפני עצמן.¹⁷ וכשעני נכנס שם,¹⁸ היה מכיר בעלי אומנתו ונפנה לשם, ומשם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו.¹⁹

אמר אבבי: וכולהו קטלינהו אלכסנדרוס מוקדן.²⁰ מאי טעמא איענשו? - משום דעברי אהאי קרא: "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד" (דברים יז טז), ואינהו הדור אתו.²¹

מסכת גיטין דף נז עמוד א

"בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב" ... דאמר רב יהודה אמר רב אסי: ששים רבוא עיירות היו לו לינאי המלך בהר המלך, וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים, חוץ משלוש שהיו בהן כפלים כיוצאי מצרים, אלו הן: כפר ביש, כפר שיחליים, כפר דכריא²² ... אמר עולא: לדידי חזי לי ההוא אתרא, ואפילו שיתין ריבוותא קני לא מחזיק. אמר ליה ההוא מינא לרבי חנינא: שקורי משקריתו! אמר ליה: "ארץ צבי" כתיב בה, מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו, אף ארץ ישראל, בזמן שיושבין עליה רווחא, ובזמן שאין יושבין עליה גמא.²³

שיר השירים רבה פרשה א (וילנא סימן ג, דונסקי סימן טז)

נתמעך אדם בעזרה חוץ מפסח אחד שהיה בימי הלל, שנתמעך בו זקן אחד, והיו קוראין אותו פסח מעוכין". ראה תיאור הקרבת קרבן הפסח בזריות בעמוד קודם שם בגמרא (במשנה). ראה מאמרו של שמואל ספראי על [פסח בירושלים בימי בית שני](#), כולל ציטוטים ממקורות חיצוניים לחז"ל. מה שחשוב לעניינינו הוא השימוש כ"יוצאי מצרים" כמדד למעמד הפסח בירושלים. ואם נעשה באמת את החשבון שמציעה לנו התוספתא, נקבל 12,000,000 איש במעמד הקרבן קרבן פסח!

¹³ ראה מקבילה בירושלמי סוכה פרק ה הלכה א.

¹⁴ נכתב גם דִּפְלִי או דִּפְלִיסְטוֹן, מילה מיוונית שפירושה המילולי הוא שדרת עמודים כפולה, וכאן הוא כינוי לבית הכנסת הגדול שבאלכסנדריה, שסביר לתארך אותו למאה הראשונה אחרי הספירה (גם פילון מזכיר בית כנסת מפואר באלכסנדריה מהמאה ה-1).

¹⁵ בסיליקי הוא ארמון וסטיו הם שורת עמודים, הכל מיוונית.

¹⁶ "מקובעות אבנים טובות ומרגליות", מוסיף הירושלמי.

¹⁷ טרסיים הם חרשי נחושת וגרדיים הם אורגים, פירוש שטיינזלץ. ובאשר לכספים ולזהבים, היינו אומני מתכות זהב וכסף, ראה בני ישראל שהיו "מהם כספים ומהם זהבים" במצרים (בראשית רבה סא ז, וכן "איכן הם הזהבים, איכן הם הכספים" בשיר השירים רבה א, בעלי האומניות שעלו מבבל לארץ, עד שכורש עצר את העלייה. והנה שוב / גם במצרים.

¹⁸ "אכסני" במקור בתוספתא, היינו אורח שבא לעיר וזר בה, אבל יכול להתחבר לבני אומנתו ולהשתלב בכלכלת העיר.

¹⁹ גם "תניא" זו מקורה הוא בתוספתא, מסכת סוכה (ליברמן) פרק ד הלכה ו, בהבדלי נוסח קלים. פעמיים יוצאי מצרים, והיכן היה אותו בית כנסת ענק? במצרים! חזרו יוצאי מצרים למצרים בכפליים!

²⁰ ראה הערת שטיינזלץ בשם הראשונים שיש לתקן כאן טריינוס במקום אלכסנדר מוקדון שמת יותר מארבע מאות שנה קודם והכוונה היא למרד התפוצות שדוכא באכזריות ע"י טריינוס קיסר ובו חרב בית כנסת זה. ובירושלמי השם הוא: טרוגיניוס.

²¹ מדוע נענשו אנשי אלכסנדריה, הקהילה היהודית הגדולה והמפוארת שבמצרים? משום שעברו על ציווי התורה שנאמר בפרשת המלך: "רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצר'מה למען הרבות סוס וְה' אָמַר לָכֶם לֹא תִסְפּוּן לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד". ראה במקבילה בירושלמי שמונה שלושה פסוקים: "תני רשב"י: בג' מקומות הוזהרו ישראל שלא לשוב ארץ מצרים, שנאמר, שמות יד יג: כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. דברים יז טז: וה' אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה עוד. דברים כח ט: והשיב יי' מצרים באניות. ובשלשתן חזרו ובשלשתן נפלו: אחת בימי סנחריב מלך אשור ... ואחת בימי יוחנן בן קרח ... בימי טרוגיניוס הרשע". ראה שם התיאור הקשה של הרס הקהילה היהודית במרד התפוצות. ראה גם מאמר של ד"ר נח חכם [מהדר לקלון](#) על תולדות סיפור זה וקהילת אלכסנדריה באותה תקופה. אך באמת, חזרו יהודים למצרים שהייתה מרכז לתורה ודעת, למימי סוף בית ראשון (ירמיהו), קהילת בית שני, רס"ג והרמב"ם, גולי ספרד ועד הרב עובדיה יוסף בימינו. קשה ליוצאי מצרים לצאת באמת ממצרים.

²² ראה אזכור כפרים אלה גם בתלמוד ירושלמי מסכת תענית פרק ד הלכה ה.

²³ הרי לנו 'הבאי' נוסף של יוצאי מצרים. 600,000 עיירות כמספר יוצאי מצרים שבכל אחת מהן 600,000 תושבים כמספר יוצאי מצרים, חוץ משלוש עיירות שבכל אחת מהן יש 1,200,000 תושבים, נשמע "קצת" יותר מכל תושבי כדור הארץ היום. לא בכדי טוען המין (הנוצרי, ובמהדורות מצונזרות של הש"ס: צדוקי) שאתם היהודים משקרים בגוזמאות כאלה. גם עולא מחכמי ישראל אומר שהוא היה שם במקומות האלה ואפילו שש מאות אלף קנים לא נכנסו שם. התירוץ של רבי חנינא הוא שלפיכך נקראת ארץ ישראל 'ארץ הצבי' משום שבחורבנה הצטמצמה עד מאד בדומה לעורו של הצבי שלאחר שנשחט ושוב אינו יכול להקיף את בשרו. מדרש זה ואחרים בגמרא גיטין שם הם ממדרשי החורבן המתארים את תפארתה של הארץ לפני החורבן ואת השבר הגדול שהביא החורבן, ראה שם גם המספרים הגדולים של הרוגי ביתר ואלכסנדריה שבמצרים. לפיכך נוכל לסלוח לגוזמאות המדרש ולראות ב"יוצאי מצרים" סמל. הארץ משאת נפשם וייעודם של יוצאי מצרים חרבה ושוב אינה מחזיקה אותם.

"אף ערשנו רעננה" (שיר השירים א טו) - ... מה מטה זו אינה עשויה אלא לנחת רוח, כך ישראל עד שלא נבנה בית המקדש היו מטלטלין ממקום למקום: "ויסעו ויחנו", משנבנה בית המקדש: "וישב יהודה וישראל לבטח" (מלכים א ה) ... עד שלא נבנה בית המקדש: "לכו ספרו את ישראל" (דברי הימים א כא),²⁴ משנבנה: "יהודה וישראל רבים פחול אָפֶר על הַיָּם לָרַב אֲכָלִים וְשִׁתִּים וְשִׁמְחִים" (מלכים א ד כ)²⁵ ... כך עד שלא נבנה בית המקדש: "כל הקהל כאחד ארבע רבוא" (עזרא ב סד), משנבנה בית המקדש פרו ורבו, דאמר רבי יוחנן: מגבת ועד אנטיפרס ששים רבוא עיירות היו, והיו מוציאות כפלים כיוצאי מצרים.²⁶ וכדון, אפילו את מצנעה יתהון ששים רבוא דקני לא מטחנא להון ולא נסב יתהון.²⁷ אמר רבי חנינא: קפצה להם ארץ ישראל.²⁸

ספרי זוטא במדבר פרק טו פסוק לח

"ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם", אין לי אלא לדורות, ומניין אף ליוצאי מצרים? תלמוד לומר: "להם".²⁹

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: המדרש הארון הקושר את יוצאי מצרים, דור המדבר עם מצוות ציצית, מזכיר את הסיפור על מתי מדבר ורבה בר בר חנה, שמצא אותם בזכות אותו ערבי (בדוויו) שהכיר את אורחות המדבר. ראה שם שהוא חתך קרן אחת של תכלת (ציצית) של אחד מהם ולא היה יכול ללכת, עד שאמר לו הערבי: שמא לקחת דבר מהם? החזר אותו. בבא בתרא עג ע"ב, בדברינו [מתי מדבר](#) בפרשת שלח לך.

²⁴ במפקד שערך דוד ונענש עליו. ראה בדברי הימים שם וגם בשמואל ב פרק כד. ראה דברינו [מניית עם ישראל](#) בפרשת במדבר וכן [קניית הר הבית](#) ביום ירושלים.

²⁵ פסוק המתאר את שיאה של מלכות שלמה.

²⁶ הנה זכו אנשי בית שני, שתחילתו הייתה מצער ומעט, להרחבה גדולה, גם אם לא כבית ראשון. לא רק שלוש ערים שהיו בהם כפליים כיוצאי מצרים, אלא כל שישים רבוא הערים, בכל אחת היו כפליים כיוצאי מצרים. זה כבר באמת מספר אסטרונומי (720 מיליארד). ואם זה לא מספיק, ראה איכה רבה א ב: "העיר רבתי עם, תני רבי שמואל: עשרים וארבע פלטיות היו בירושלים, וכל פלטיה ופלטיה עשרין וארבעה מבואות, וכל מבוי ומבוי עשרין וארבעה שווקים, ועל כל שוק ושוק עשרים וארבעה שקקים, ועל כל שקק ושקק עשרים וארבעה חצרות, ועל כל חצר וחצר עשרים וארבעה בתים, וכל חצר וחצר היתה מוציאה עם כפלים כיוצאי מצרים". מדוע צריך הדרשן להגזים עד כדי כך? האם אינו חושש שקהל שומעיו יגחך למשמע מספרים כאלה? אם נחזור למשנה בה פתחנו, מן הסתם היה בעל ההלכה אומר לבעל האגדה, אפילו על עיר אחת משישים רבוא העיירות, אילו היה אדם נודר על מספר תושביה, אין זה נדר.

²⁷ ועכשיו, מקונן המדרש, אפילו שישים קנים לא תוכל לשים שם.

²⁸ "קפצה" הוא כמו התכווצה, בדומה לארץ הצבי - עורו של הצבי שמתכווץ בגמרא גיטין לעיל. מדרש זה חוזר על מה שכבר ראינו בגמרא גיטין, אך הוא מדגיש את הגדולה של בית ראשון, את ההתחלה הצנועה של בית שני, את ההרחבה הגדולה שלו בעקבות בניית הבית השני ושוב את התכווצותה של הארץ לאחר החורבן השני. נראה שוב שאזכור 'יוצאי מצרים' בדרשות חורבן אלה, לא בא רק להעצים את אסון החורבן בכמות, אלא גם ובעיקר במהות ובטרגדיה ההיסטורית של עם ישראל. המונח 'יוצאי מצרים' הוא סמל לגאולה וליציאה לחירות של עם שלם, לחזון ממלכת הכהנים והגוי הקדוש, למעמד הר סיני, לנבואה העממית "מי יתן כל עם ה' נביאים", לערבות שתמנע שפיכות דמים ועוד - סמל שלא צלח. על כך מקונן הדרשן.

²⁹ ככלל, הכיוון הוא הפוך, מיוצאי מצרים לדורות הבאים, כמו הדרשה על פסח שני, ספרי זוטא במדבר ט י: "או בדרך רחוקה לכם, יכול ליוצאי מצרים, מניין אף לדורות? אמרת: לדורותיכם - אף לדורות". כך גם במצוות חלה, ספרי זוטא במדבר טו כא: "ראשית עריסותיכם תתנו, יכול יוצאי מצרים? מניין אף לדורות? אמרת: תתנו לה' תרומה - לדורותיכם". וכך גם בדין נחלת הארץ (הקשור לבנות צלפחד לעיל), ספרי זוטא כו ח: "ואל בני ישראל תדבר לאמר, יכול יוצאי מצרים בלבד? ומניין אף לדורות? אמרת: ואל בני ישראל תדבר לאמר - אף לדורות". אך כאן הכיוון הוא הפוך; פשיטא למדרש שמצוות ציצית נוהגת לדורות, אך הוא שואל ההפך: מניין שגם ליוצאי מצרים? ואנו שואלים: מה המיוחד במצוות ציצית? האם יש מחשבה שלכתחילה תהא מצוות ציצית נוהגת רק בכניסה לארץ? האם משום שנזכרת בה יציאת מצרים ואין דור יוצאי מצרים זקוק לתזכורת זו? (אבל אז גם מצוות רבות אחרות שנזכרת בהם יציאת מצרים). נשמח להוסיף לקח מפי שואבי המים. עד אז, ראה דברינו [קיום המצוות בארץ](#) בפרשת ראה. ובאשר לריכוז כל המצוות הנ"ל בפרק טו בספר במדבר, ראה דברינו [החצי השני של הפרשה](#) בפרשת שלח לך.